

Workshop “Milieu en Gezondheid”

**Maatregelengroep 5 :
Verbetering van de kwaliteit van de binnenlucht**

Leefmilieu en gezondheid
Definitief verslag maatregelengroep “binnenmilieu” (MG5) - 12/6/08

Voorzitter: Maja Mampaey (LNE)

Verslaggever: Dieter De Lathauwer (FOD Leefmilieu)

Naam / Nom	Organisatie / Organisation	26/05/2008	28/05/2008	03/06/2008
Maja Mampaey	LNE	X	X	X
Dieter De Lathauwer	FOD Leefmilieu	X	X	X
Marc Roger	Hainaut Vigilance Sanitaire			X
Marie-Christine Dewolf	Hainaut Vigilance Sanitaire	X	X	
Fabrice Thielen	FOD Leefmilieu	X	X	X
Kim Constandt	LNE		X	X (am)
Peter Thoelen	VIBE	X		
Thomas Leclercq	IBGE BIM	X	X (am)	X (am)
Bart Van Audenhove	Vlaamse overheid, woonbeleid		X	X
Jean Delcoigne	Teslabel - IEW			X
Gilber Decat	VITO	X	X (am)	X (am)
Maurits de Ridder	HGR		X (am)	
Dirk Adang	UCL		X (am)	
Elisabeth Taupinart	CRIOC		X	X
Julie Rigo	FGTB	X	X	X
Etienne Delooz	Espace Environnement			X
Francoise Jadoul	Espace Environnement	X	X	
Isabel Van coppenolle	FOD Leefmilieu	X	X	X (am)
Vincent Du Four	ELIA	X	X (am)	X (am)
Johan Mortier	ELIA	X		
Matina Lukovnikova	FOD Leefmilieu			X (am)
Joseph Agie	Teslabel - IEW		X	X
Marc Lor	WTCB		X	
Camille Chasseur	ISP		X	X
Sandrine Bladt	IBGE – cripi		X	X
Gisela Vindevogel	LNE		X (am)	X (am)
Jocelyne Van Loo	FOD Leefmilieu			X
Marie-Eve Debrue	DE TIC			X (pm)
Linda Martens	IVP		X (pm)	X
Francoise Van Tiggelen	DE TIC	X	X (pm)	X (am)
Andre Poffyn	FANC		X (am)	
Gilbert Eggermont	VUB	X		
Christine Beunen	BMP		X (am)	
Rudi Torfs	VITO		X (pm)	
Thierry Billiet	MBHG		X	
Jean-François Loxhay	MRBC - DIRL	X		
Sandrine Jacobs	MRBC - DIRL	X		

Algemene opmerkingen :

- Constructieve samenwerking
- Ontbrekende partners:
 - Vlaamse Gemeenschap (volksgezondheid) + slechts één Waalse ambulance verte aanwezig: voor maatregel 2
 - De bouwproducenten: voor maatregel 1
 - De gsm-operatoren, Agoria: voor maatregel 4Opmerking via mail ontvangen van Agoria:
*“Maatregel 4:
Blijkbaar is de scope van de werkgroep en het punt ELF (voor elektriciteit) tijdens de discussie uitgebreid naar niet-ioniserende stralingen; hiervan was AGORIA niet op de hoogte en kon dus haar bijdrage aan debat niet geven.
Zonder in detail in te gaan wens ik volgende toe te voegen:
Voor eventuele discussie rond EMF, verwijs ik naar de aanbevelingen van de Wereld Gezondheids Organisatie (WHO); zij heeft onder andere het document "Framework for developing health-based EMF standards" gepubliceerd”*
- Algemene opmerking M/G: Informatieverspreiding is een noodzaak. In geval van communicatie dient de informatie ook coherent te zijn en de onzekerheden, mogelijke risico's en praktische tips om blootstelling te verminderen, te bevatten. ZIE OOK MG2 (zie franse tekst hieronder)
- Algemene opmerking VIBE:
 - 1) Opnemen van een paragraaf waarin overheidsondersteuning geboden wordt aan NGO-initiatieven rond vorming, sensibilisering enz. (sensibilisering vanuit de overheid in de vorm van folders en brochures is nuttig maar schiet soms ook haar doel voorbij; bovendien kunnen NGO's meestal wat verdergaande doelstellingen promoten). Maar ook rond type 1-labels voor bouw- en inrichtingsmaterialen. Voor bouwmaterialen bestaat er bv. het internationale naturepluslabel (strengste criteria inzake milieu en gezondheid; meting emissiewaarden enz...). Maar ook bv. FSC (milieuniveau, geen gezondheidscriteria) zou hieronder vallen (in de teksten rond verantwoorde productie en consumptie). Deze labels met naam vermelden in de teksten zou al een eerste belangrijke stap zijn.
 - 2) Mogelijkheid openlaten voor ondersteuning meetacties (N.B.: metingen en systeem Gezondheidsinspectie/MMK's kan niet tippen aan hetgeen er gebeurt en uitgebouwd is in Brussel en Wallonië), en eventueel labels voor binnenhuismilieu. Ik verwijs bv. naar het Zwitserse GI-label, waar VIBE in Vlaanderen iets mee wil doen.
 - 3) In het algemeen: werken met 2 niveaus:
 - basisniveau (betere score dan gemiddeld)
 - topniveau (strengste criteria)

Maatregel 1: Overeenkomen van een aanpak en prioriteitsstelling betreffende binnenluchtverontreiniging door chemische emissies (bouwproducten)

1.1

Deze maatregel kadert in het verminderen van de binnenmilieuvervuiling door chemische polluenten. Er is een parallelle aanpak nodig voor zowel luchtverversing enerzijds, als preventie (bronaanpak) anderzijds. Bouwproducten vormen een grote groep van producten met een belangrijke impact, die ook geïdentificeerd worden door de bouwproductenrichtlijn.

Om zo snel mogelijk een concrete stap voorwaarts te zetten, wordt voorgesteld dat een **productwetgeving** wordt uitgewerkt met betrekking tot de emissies van bouwproducten.

De gegevens met betrekking tot emissies zullen beschikbaar zijn op basis van een Europese geharmoniseerde testmethode. De evaluatie inzake aanvaardbaarheid van het product met een bepaalde emissie dient op lidstaatniveau te gebeuren en hangt bijvoorbeeld af van de ventilatiegraad, verwarmingsmethode, ... Hierover zijn onvoldoende gegevens beschikbaar in België.

Gezien de uitgebreidheid van de verschillende bouwproducten, de variatie in personen, de verschillende toepassingen is een prioritisering noodzakelijk om zo snel mogelijk een eerste stap vooruit te zetten.

Vandaar:

a. Openbare gebouwen met een lange aanwezigheid van niet-werknemers waarbij de personen geen keuze hadden in de inrichting => KLEUTERSCHOLEN

b. Criteria: [ten minste] TVOC + TSVOC + FORMALDEHYDE + Sum (Carcinogenen). Eventueel ook andere substanties.

c. Doelgroep: SCHOOLGAANDE KINDEREN

d. Bouwproducten die vallen onder scope CPD, in rechtstreeks contact met binnenmilieu en grote oppervlaktes => VLOERBEKLEDING (inc. hechting)

De keuze voor productevaluatie, vloerbekleding en TVOC komt overeen met de aanpak van Duitsland. In een volgende fase moet dit uitgebreid worden naar andere producten, omgevingen en doelgroepen.

CONSENSUS

Verantwoordelijke: hoofdzakelijk Federaal.

OPMERKING BMP: geen bezwaar voor deze maatregel

OPMERKING WTCB: geen bezwaar voor deze maatregel

OPMERKING CRIOC:

Amendement: "Om te vermijden dat deze aanpak een alleenstaand initiatief wordt, moet in een volgende fase deze aanpak uitgebreid worden naar andere producten, omgevingen en doelgroepen." in plaats van "In een volgende fase moet dit uitgebreid worden naar andere producten, omgevingen en doelgroepen."

1.2

Een wetgeving op Belgisch niveau op poten zetten om een verplichting te voorzien om emissies van substanties aan te geven (zonder ze te evalueren) ; dus de optie « No Performance Determined » verbieden voor bepaalde substanties (in het kader van de bouwproductenrichtlijn). Dit in afwachting van een Belgische wetgeving die eisen oplegt inzake producten.

CONSENSUS. (consensus in de groep – algemene opmerking: de producenten van bouwproducten waren niet aanwezig buiten DETIC/lijmen)

Verantwoordelijke: hoofdzakelijk Federaal.

OPMERKING BMP: geen bezwaar voor deze maatregel

OPMERKING WTCB: Aandacht moet besteed worden aan de concrete invulling, met name welke stoffen (alle stoffen zal waarschijnlijk niet realistisch zijn).

1.3

Aanbeveling

Naast de bouwproducten is er nog een belangrijke bron die niet mag worden vergeten in de politiek: de meubels.

CONSENSUS

Verantwoordelijke: hoofdzakelijk Federaal.

OPMERKING BMP: Een andere belangrijke bron wordt gevormd door de onderhoudsproducten, ongeacht of ze gebruikt worden of louter opgeslagen.

Maatregel 2 - Observatorium

2.1

Er is nood aan

- a. een harmonisatie van de verschillende meetmethodes van de binnenluchtkwaliteit in de verschillende gewesten/gemeenschappen/provincies/... met als doel vergelijkbare resultaten
- b. een platform tussen de verschillende belanghebbenden betreffende binnenmilieu met als doel het uitwisselen van informatie
- c. een database die de informatie groepeerd (stof / product / gebruik / Indoor Air Quality (IAQ) / effect / woning / gedrag / tijdsgebruik van mensen in woningen / luchtverversing / materiaalgebruik in bestaande woningen)

De drie bovenstaande acties zijn aanbevelingen aan het NEHAP.

2.2

De prioriteitsstelling inzake stoffen / PM / straling / producten / schimmels zijn te bediscussiëren in het bovenvernoemde platform

2.3

De betrokken actoren zijn de gemeenschappen, gewesten en de federale overheid, de fabrikanten, distributeurs, professionals uit de bouwsector

2.4

Dringend aandacht nodig voor luchtverversing in bestaande woningen die nu een inhaalmanoeuvre inzake isolatie ondergaan. Bvb. In Vlaanderen in de wooncode is enkel de aanwezigheid van een opengaand raam voorlopig voldoende bij bestaande woningen.

2.5

te verifiëren: transpositie van het aspect ventilatie in de EPBD. Indien dit niet het geval is, moet dit opgenomen worden.

CONSENSUS

Verantwoordelijke: vooral gemeenschappen

Maatregel 3: Luchtverfrissers en onderhoudsproducten.

- 3.1** In het kader van de wet « productnormen » en als aanvulling op de Europese wetgeving die in België wordt toegepast en om de blootstelling aan benzeen en formaldehyde te beperken moet een KB opgesteld worden dat de regels vastlegt voor de emissie van brandbare geurbestrijders (A) / geurbestrijders met inbegrip van brandbare stoffen (B) op basis van de resultaten van de lopende federale studies.

Resultaat: **CONSENSUS DAT ER EEN KB MOET KOMEN; MAAR MET OPMERKINGEN**

Opmerkingen (punt 1)

- Optie (A) : IVP + DETIC: beperkt tot brandbare geurbestrijders.
- Optie (B) : FOD Leefmilieu, Ruimte Leefmilieu, FGTB, IBGEBIM, CRIOC, HVS, IEW, LNE Milieu&Gezondheid, ISP: « Alle geurbestrijders, met inbegrip van de brandbare ».
- Onthouding: LNE Hinder, Teslabel.

Verantwoordelijke: hoofdzakelijk Federaal.

- 3.2** Wij bevelen een gelijkaardige benadering aan (evaluatie van emissie op basis van een genormaliseerde methode, karakterisering van het gebruik, berekening van blootstelling en risico-evaluatie, vastleggen van emissiegrenzen) die wordt toegepast op andere producten op basis van prioriteiten die worden erkend op Europees en Belgisch niveau (onderhoudsproducten en doe het zelf decoratieproducten, verwarmingstoestellen en brandstoffen, bouwmaterialen in ruime zin, meubels, ...).

CONSENSUS

Verantwoordelijke: hoofdzakelijk Federaal.

- 3.3** Algemeen, ten opzichte van de onderhoudsproducten is er een reële behoefte aan informatie voor de consument/gebruiker over de producten en het gebruik ervan en het bestaan van alternatieven (keuze van producten, verandering van gedrag/methode), op basis van bestaande informatie en vrijwillige initiatieven. Wij willen positieve boodschappen bevoordelen.

CONSENSUS

Verantwoordelijke: gemengd.

Maatregel 4: Niet-ioniserende straling.

- 4.1** We willen een harmonisatie van normen binnen België, teneinde een optimale bescherming van de bevolking – rekening houdend met het voorzorgsprincipe - tegen gezondheidseffecten van niet-ioniserende straling te garanderen. Deze harmonisatie zal zich baseren op Europese aanbevelingen en internationale blootstellingsrichtlijnen (onder andere de aanbeveling van de Raad van de Europese Unie 1999/519/EG en de ICNIRP-richtlijn (1998)), op de bestaande elementen in federale en/of gewestelijke wetgeving (eventueel in ontwerp) en op recente wetenschappelijke bevindingen (BioInitiative 2007, SCENIHR 2007, ...).

Noot: Dit houdt niet noodzakelijk een beperking tot dezelfde limietwaarden als deze aanbevelingen in.

CONSENSUS

Verantwoordelijke : gemengd. (? – Grondwettelijk hof is nog bezig met deze kwestie).

OPMERKING IEW + TESLABEL :

Teslabel-IEW merkt op dat de huidige internationale aanbevelingen (ICNIRP en Europese aanbeveling van 1999) slechts rekening houden met de scherpe en onmiddellijke rechtstreekse gevolgen voor de ELF (50Hz) en de thermische gevolgen voor de RF-MW (radiofrequentie en microgolven). De grenzen die worden bepaald door deze aanbevelingen zijn dus onvoldoende om de gezondheid te beschermen tegen de gevolgen met zwakke intensiteit van blootstelling die werden vastgesteld door reeds gepubliceerde wetenschappelijke studies.

OPMERKING FOD VVVL:

Men moet de mededelingen dat er reeds vastgestelde effecten zijn, voorzichtig interpreteren. Het verslag Bioinitiative is weinig relevant in het kader van dit debat: de RF studies vernoemd in het verslag richten zich vooral aan relatief hoge blootstelling, karakteristiek voor gebruik van gsm, bovendien zijn er bedenkingen over de wetenschappelijke kwaliteit van het verslag en gerechtvaardigheid van zijn conclusies. De te kiezen limietwaarden dienen verder besproken te worden in een diepgaande studie door een groep van experts.

OPMERKING Gilbert Eggermont:

Bij de harmonisatie van de normen in België dient rekening te worden gehouden met ICNIRP-richtlijn (1998) in zoverre die het voorzorgsbeginsel respecteren en ALARA willen toepassen en met de adviezen van de HGR die juist het voorzorgsbeginsel hebben toegepast met de norm 3V/m

- 4.2** Gezien de coherente resultaten van epidemiologische studies moet speciale aandacht besteed worden aan de problematiek van kinderleukemie bij langdurige blootstelling aan ELF magnetisch veld (hoogspanningslijnen en andere elektriciteitsvoorzieningen, slechte aarding in huis, gebruik van lasinstallaties in technisch en beroepsomgeving).

CONSENSUS

Verantwoordelijke : gemengd.

- 4.3** Teneinde optimale bescherming van de bevolking te voorzien is het nodig om aanvullend aan maatregel 1 een coherent voorzorgsbeleid te ontwikkelen als een set van aanvullende maatregelen (vrijwillige overeenkomsten, wetenschappelijk onderzoek, communicatie, ...) die in verhouding staat tot het risico.

CONSENSUS

Verantwoordelijke : gemengd.

OPMERKING Gilbert Eggermont :

De set van aanvullende maatregelen dient eveneens een versterking van de bevoegde overheidsdiensten, systematische meetcampagnes en meer onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek te bevatten.

4.4 Aanbeveling naar de bevoegde minister.

Er moet eveneens bijzondere aandacht worden besteed aan de blootstelling van werknemers. De werknemers kunnen soms worden blootgesteld aan zeer hoge blootstellingsniveaus. Wij bevelen onder andere aan om de richtlijn 2004/40/EG zo spoedig mogelijk om te zetten.

CONSENSUS

Verantwoordelijke : Federaal (tewerkstelling).

OPMERKING Gilbert Eggermont :

Amendement : De werknemers kunnen blootgesteld worden aan zeer hoge blootstellingsniveaus die vaak de blootstellingsgrenzen van de ICNIRP-richtlijn overschrijden (1998)

Maatregel 5: Radon

Voorstel:

Gezien radon IARC klasse 1 (kankerverwekkend voor de mens) en gezien de vrij nauwkeurige bepaling van risico beschikbaar op basis van grootschalige epidemiologische studies
gezien voor België het aantal longkankers per jaar te wijten aan radon ongeveer 700 is (10% van totale aantal)
gezien de relatieve eenvoud van de acties,
bestaat er een consensus dat actie dringend nodig en opportuun is.

België dient performantieclassificatie (ABCDEF) van radon en binnenmilieu te steunen bij de herziening van de EPBD-richtlijn, en de pijler ventilatie meer uit te werken (communicatie, handhaving, ...), ook bij de implementatie van de richtlijn in België.

De verschillende overheden zullen samenwerken om radon op te nemen in de bouwcode (eventueel via een 'basisnorm' methodiek zoals brandveiligheid) aangezien een aantal eenvoudige ingrepen een grote invloed hebben (zoals het plaatsen van een kunststof barrière in de gebieden met een verhoogde blootstelling).

Radon dient te worden meegenomen bij de opleiding van bouwprofessionelen (MG1), maar ook ambtenaren.

Voor bouwproducten is er momenteel geen nood aan maatregelen of wetgeving. Wel zijn er een aantal nieuwe evoluties die men moet opvolgen.

CONSENSUS

Verantwoordelijke: gemengd.

OPMERKING Gilbert Eggermont:

Amendement: Het huidig gebruik van bouwmaterialen noodzaakt geen directe maatregelen. Wel zijn er een aantal nieuwe evoluties waarvan de impact moet opgevolgd worden,. Het is dan ook aan te bevelen radon op te nemen in een productwetgeving.(zie Maatregel 1) en de radonconcentratielimieten aanbevolen door de EC voor oude en nieuwe in woningen als richtlijn te nemen.

Maatregel 6: ETS (environmental tobacco smoke)

Verbieden van roken in alle openbare plaatsen (tabaksrook heeft immers een versterkend effect op andere pollutanten in het binnenmilieu, zoals radon)

CONSENSUS

Verantwoordelijke: federaal.

Maatregel 7: Luchtverversing

De sensibilisatie omtrent luchtverversing en de impact ervan op gezondheid verdient bijzondere aandacht omdat het een eenvoudig en efficiënte methode is in parallel met een vermindering van de emissies zelf (bronaanpak).

De luchtverversingseisen in België zijn voldoende maar er is een grote noodzaak om de handhaving te versterken, de effectieve ventilatie te monitoren, het onderhoud van de ventilatie-installaties te garanderen

CONSENSUS

Verantwoordelijke: gemengd.

Maatregel 8: Aandacht voor CO

Deze maatregel werd geformuleerd in de plenaire zitting van 04/06/2008.

Elk jaar sterven in België ongeveer 100 mensen door CO-vergiftiging en worden er meer dan 2000 in het ziekenhuis opgenomen na zulke koolstofmonoxidevergiftiging. De meeste slachtoffers zijn jonger dan 30 jaar. De meeste ongevallen gebeuren in het weekend.

De meeste koolstofmonoxydevergiftigingen worden veroorzaakt door waterverwarmingstoestellen. Het is dus niet verwonderlijk dat de helft van de vergiftigingen in de badkamer gebeurt. Tussen november en april stelt men de meeste ongevallen vast.

Mogelijke maatregelen om het aantal CO-slachtoffers te doen dalen zijn:

- een betere en oordeelkundige plaatsing
- goed onderhoud van de geplaatste systemen
- goede verluchtingen in ruimtes waar dergelijke toestellen zijn geplaatst.

Deze maatregel werd niet besproken in de werkgroep. Wie bevoegd is voor welke maatregel dient nog verder te worden onderzocht.